

महालेखापरीक्षकको कार्यालय
अनामनगर/बबरमहल

लेखापरीक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष - २०७९/८०

उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश

३४००९३९०९४

पोखरा महानगरपालिका, कास्की

महालेखापरीक्षकको कार्यालय
Office of the Auditor General
गण्डकी प्रदेश लेखापरीक्षण निर्देशनालय
काठमाडौं

प.सं.: २०८०/८१

मिति : २०८०-१२-१

च.न :

विषय: लेखापरीक्षणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन ।

श्री कार्यालय प्रमुख ज्यु,
उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश,
पोखरा महानगरपालिका, कास्की

लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ अनुसार त्यस कार्यालयको आर्थिक वर्ष २०७९।०८० को विनियोजन राजस्व धरौटी, अन्य कारोबारको आर्थिक विवरण तथा सोसँग सम्बन्धित कागजपत्र र विवरण परीक्षण गरी मिति २०८०।०९।१७ मा छलफल पश्चात् तयार तयार पारिएको प्रारम्भिक प्रतिवेदन यसैसाथ छ । पेस भएको आर्थिक विवरणप्रतिको उत्तरदायित्व प्रचलित कानून बमोजिम जिम्मेवार व्यक्तिको हो । लेखापरीक्षकको उत्तरदायित्व नेपाल सरकारी लेखापरीक्षणमान बमोजिम आर्थिक विवरण परीक्षण गरी प्रतिवेदन गर्नु हो । प्रतिवेदनमा उल्लिखित व्यहोराका सम्बन्धमा गण्डकी प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ को दफा ३५ बमोजिम ३५ दिनभित्र फर्स्यौट गरी सम्परीक्षण गराउनु हुनेछ । उक्त समयभित्र फर्स्यौट गरी सम्परीक्षण नगराएमा वा सम्परीक्षण गराई बाँकी रहेका व्यहोराहरू समावेश गरी लेखाउत्तरदायी अधिकृतलाई जानकारी गराइने व्यहोरा निर्देशानुसार अनुरोध गर्दछु ।

विष्णु प्रसाद खनाल
निर्देशक

बोधार्थ तथा कार्यार्थ:
प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कास्की,
pfcogandaki@gmail.com

परिचय

१

(क) कार्यालय परिचय :- प्रदेशभित्रको सिँचाई प्रणालीको विकास, आधारभुत खानेपानी तथा सरसफाई, जलविद्युत तथा नविकरणिय उर्जा जस्ता कार्यसंग सम्बन्धीत प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्डर योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने उद्देश्यले यस मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। यसको कार्यक्षेत्रगण्डकी प्रदेश भर रहेको छ। मन्त्रालय अन्तर्गत जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालय - ८ वटा, खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय ४, खानेपानी, जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालय १, खानेपानी, जलस्रोत तथा सिँचाई विकास सब डिभिजन कार्यालय २, भुमिगत जलस्रोत तथा सिँचाई कार्यालय १ समेत गरी १६ कार्यालय/ निकाय बाट सेवा प्रवाह भएको छ ।

(ख) लेखापरीक्षणको उद्देश्य :- लेखापरीक्षण गरिने निकायको वित्तीय विवरण तथा कारोबारको परीक्षण गरी उचित आश्वस्तता (Reasonable Assurance) प्रदान गर्नु वित्तीय लेखापरीक्षणको उद्देश्य हो । यस कार्यालयको आर्थिक वर्ष २०७९।८० को सबै प्रकारका आर्थिक कारोबारको परीक्षण एवं प्रचलित कानूनको परिपालनाको मूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन गर्नु लेखापरीक्षणको उद्देश्य हुनेछ।

(ग) लेखापरीक्षणको क्षेत्र र अवधि :- यस कार्यालयको विनियोजन, राजश्व, धरौटी, कोष तथा अन्य आय-व्यय, मौज्जात हिसाब, आर्थिक व्यवस्थापन, कार्यक्रम सञ्चालन, जिन्सी व्यवस्थापन, जनशक्ति व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाह लगायत आर्थिक वर्ष २०७९।८० मा सञ्चालित क्रियाकलापलाई लेखापरीक्षण क्षेत्रमा समावेश गरिएको छ । स्थलगत लेखापरीक्षणको अवधि २०८०।१।१६ देखि २०८०।१।१८ सम्म रहेको छ ।

(घ) लेखापरीक्षण विधि :- लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ र नेपाल सरकारी लेखापरीक्षण मानदण्ड तथा मार्गदर्शनमा नमूना छनौट गरी लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न सकिने आधार तथा कार्यालयले स्वीकृत गरेको जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण योजनाका आधारमा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको परीक्षण तथा विश्लेषणात्मक र विस्तृत परीक्षण विधि अवलम्बनबाट लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रतिवेदन जारी गरिएको छ । लेखापरीक्षण गर्दा देखिएका व्यहोरा सम्बन्धमा कार्यालय प्रमुख तथा लेखा प्रमुख लगायतका पदाधिकारीहरूसँग छलफल सम्पन्न गरी कायम भएका व्यहोराहरू यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

(ङ) लेखापरीक्षणको सीमा :- लेखापरीक्षण ऐन, २०७५ र नेपाल सरकारी लेखापरीक्षण मानदण्ड, २०७७ तथा मार्गदर्शनमा नमूना छनौट गरी लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न सकिने आधार तथा महालेखापरीक्षकको कार्यालयले नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली (NAMS) अवलम्बन गरी स्वीकृत भएको जोखिममा आधारित लेखापरीक्षण योजना, लेखापरीक्षण गरिएको निकायबाट पेश भएका लेखा एवं सोसँग सम्बन्धित कागजात, विवरण, लिखित प्रतिनिधित्व पत्र, लेखापरीक्षण अनुबन्ध पत्र समेतको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरी प्रतिवेदन जारी गरिएको छ । आम्दानी तथा खर्चलाई नतिजासँग तुलना गरी विश्लेषण गर्नका लागि पर्याप्त भौतिक एवं स्थलगत अवलोकन गर्न भौगोलिक कठिनाइ, समय सीमा, स्रोतको उपलब्धता, प्रमाणको प्रकृति तथा पहुँच जस्ता अन्तर्निहित जोखिमहरू सीमाको रूपमा रहेका छन् । सारभूत रूपमा उल्लेखनीय नदेखिएका व्यहोरालाई प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छैन ।

(च) आर्थिक कारोबारको स्थिति :- कार्यालयको विनियोजनतर्फ रु. ८१२०६४०५.१, राजश्वतर्फ रु. ५७८१२६.०, धरौटीतर्फ रु. ३६३९२८०.०, अन्य कारोबारतर्फ रु. १३१४९६.०, आय – व्ययतर्फ रु. ०, सम्पत्ति तथा दायित्व तर्फ रु. ० को गरी जम्मा रु. ८५५५५३०७.१ को लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ । सो को बिस्तृत विवरण अनुसूची -१ मा संलग्न छ ।

(छ) लेखापरीक्षणमा परीक्षण गरिएका मुख्य विषयहरू :- लेखापरीक्षण योजना अनुसार परीक्षण गरिएका विषयहरू अनुसूची – २ मा संलग्न छ ।

लेखापरीक्षणबाट देखिएका व्यहोराहरू

२ भौतिक तथा वित्तीय प्रगति

मन्त्रालय र मातहत कार्यालय १७ को पूँजिगत बजेट, पूँजिगत खर्च वित्तीय तथा भौतिक प्रगतिको स्थिति देहाय अनुसार रहेको छ । प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७९ को नियम ३२ बमोजिम बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक कार्यालयले अनुसूची २ बमोजिमको ढाँचामा त्रैमासिक प्रगति विवरण तयार गरी पठाउनुपर्ने र सबै मातहत कार्यालयबाट प्रगति विवरण लिइ मन्त्रालयले समिक्षा गरी न्यून प्रगति देखिएमा सोको कारण पहिचान गरी सुधारका लागी चाल्नुपर्ने कदम समेत उल्लेख गर्नुपर्ने मन्त्रालयले प्रगति मा बाधा अड्काउ परेको भए सो समेत फुकाई दिनुपर्ने उल्लेख गरेकोमा मातहत कार्यालयबाट कार्यक्रम वाइज प्रगति विवरण लिएको र एकिकृत प्रगति विवरण तयार गरी मन्त्रालयले पेश गर्नुपर्नेमा एकिकृत प्रगति विवरण तयार गरेको देखिएन । मन्त्रालयगत अन्तर्गत संचालित आयोजना कार्यक्रम पूँजिगत कार्यक्रमहरूको क्षेत्रगत प्रगति स्थिति देहाय बमोजिम रहेको छ:-

क्र.सं.	क्षेत्र	शुरु बजेट (रु.हजारमा)	संशोधित बजेट (रु.हजारमा)	खर्च (रु.हजारमा)	खर्च (प्रतिशत)	प्राथमिकता क्रम	कैफियत
2	नदि नियन्त्रण पहिरो व्यवस्थापन	916150	1176506	968223	82.3	P1	सशर्त तर्फ १२ करोड ८१ लाख ८७ हजार बजेट रोक्का भएको
3	उर्जा	133500	22451	20741	92.38	P1	
4	खानेपानी तथा सरसफाई	2167100	2789356	2389276	85.36	P1	सशर्त तर्फ १२ करोड ७२ लाख बजेट रोक्का भएको
5	विस्तृत सर्भेक्षण अध्यापन कार्य	28100	61882	58437	94.43	P1	
6	अन्य पूँजिगत कार्यालय भवन मर्मत निर्माण, फर्निचर आदी	17730	23690	21249	89.69	P1	
	जम्मा	4797080	5652655	4827004	85.39		

उपरोक्त अनुसार उच्च प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा बजेट रोक्का रहेको कारण लक्ष्य अनुसार प्रगति हुन नसकेको अवस्था देखिएको छ । लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल हुनु पर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

३ आन्तरिक नियन्त्रण

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ को दफा ३० को उपदफा १ र २ मा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागु गर्नुपर्ने र सो अनुसार कार्यान्वयन भए नभएको सम्वन्धमा लेखाउत्तरदायि अधिकृत आफै वा आफु मातहतको वरिष्ठ अधिकृत मार्फत नियमित रुपमा निरिक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्नु गराउनुपर्ने व्यवस्था छ । तर लेखापरीक्षण अवधिसम्म उक्त व्यहोरा लागु नभएको र दफा ३१ अनुसार आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायको लेखा उत्तरदायी अधिकृतको अध्यक्षतामा आन्तरिक नियन्त्रण समिति गठन गर्नुपर्नेमा उक्त समिति पनि गठन भएको जानकारी छैन । आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी दफा ३१ बमोजिम गठित समिति मार्फत कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ । यस सम्बन्धी अन्य व्यहोरा देहायअनुसार छन ।

- सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५ अनुसार नागरिक बडापत्रमा उल्लेखित सेवाहरूको कार्यान्वयन स्थिति अनुगमन गर्न अनुगमन संयन्त्र तर्जुमा गर्नु पर्नेमा नगरेको,
- मातहतका निकायहरूको काम कारवाही सम्बन्धमा अनुगमन भएकोमा सोको प्रतिवेदन व्यवस्थित नगरेको,

- वार्षिक कार्यक्रम अनुसार मन्त्रालय तथा मन्त्रालय अन्तर्गत समग्र कार्यक्रमको एकिकृत प्रगति प्रतिवेदन पेश नगरेको,
- मातहतका कार्यालयहरूलाई तोकिएको समयावधि भित्र अख्तियारी तथा कार्यक्रम नदिई केहि योजनाहरूमा ढिला अख्तियारी दिएको,
- आर्थिक कार्यविधि ऐन, नियमावली अनुरूप मासिक/त्रैमासिक रूपमा मातहतका निकायले कार्य सम्पादनका विवरण तयार गरी पेश गरे नगरेको अनुगमन गरेको पाइएन ।
- सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ७ र ८ को व्यवस्था अनुरूप खरिद गुरुयोजना, खरिद योजना तयार गरेको छैन।
- मासिक रूपमा आर्थिक कार्यविधि ऐन र अन्य कानूनले तोकेको अवधिमा कार्यसम्पादनको प्रतिवेदन पेश गरे नगरेको अनुगमनको व्यवस्था मिलाएको छैन ।

मन्त्रालय र मातहतबाट सम्पादित कार्यहरू मितव्ययी तथा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तयार गरी लागु गर्नुपर्दछ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

४ वार्षिक कार्ययोजना

बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन सम्बन्धी एकिकृत कार्यविधि, २०७७ को दफा ३ (१) अनुसार प्रत्येक मन्त्रालयले आफ्नो तथा मातहत कार्यालयको स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रम अन्तर्गतका वार्षिक विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्तभित्र वार्षिक विकास कार्यक्रम कार्ययोजना तयार गर्नुपर्ने र उपदफा २ मा उक्त कार्ययोजना तयार गर्दा वार्षिक खरिद योजना, मासिक नगद प्रवाह विवरण, उपलब्धि मापन सूचक र कार्यान्वयनको समय तालिका लगायतको विवरण समावेश गर्नुपर्ने उल्लेख भएकोमा मन्त्रालयले सो अनुरूप कार्ययोजना तयार गरेको पाइएन । मन्त्रालयले कार्ययोजना तयार गरी सोहि अनुरूप कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

५ पञ्चवर्षिय योजना कार्यान्वयन

- प्रदेश सरकारले तयार गरेको प्रथम पन्चवर्षिय योजना (२०७६।७७ देखि २०८०।८१) मा देहायका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य राखेकोमा मध्यावधि समिक्षा अवधि सम्म अधिकांश कार्यक्रममा लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल नभएको अवस्था छ भने धेरै कार्यक्रमहरूको मन्त्रालयसंग तथ्यांक नै नभएको अवस्था रहेको छ। योजना लागु भएको शुरुवाती अवस्थामा लक्ष्य अनुसार काम हुन नसक्दा यसको असर समग्र योजनाको अवधिभर पर्ने देखिन्छ। प्रदेश सरकारको प्रथम पञ्चवर्षिय योजनाको आ.व. २०७९।०८० सम्म चौथो वर्ष समाप्त अर्थात् ८० प्रतिशत अवधि समाप्त भइसकेको अवस्था छ । अतः योजनाको पुर्ण कार्यान्वयन गर्न वार्षिक लक्ष्य अनुसारका क्रियाकलाप सञ्चालन गरी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ। मन्त्रालयसंग सम्वन्धित प्रमुख लक्ष्य तथा प्रगतीको अवस्था निम्नानुसार रहेका छन।

क्र. सं.	पन्चवर्षीय योजनामा उल्लेखित व्यहोरा	खर्च (आ.व. ०७९/८०) रु. हजारमा	पन्चवर्षीय योजनाको लक्ष्य	हालसम्मको प्रगति स्थिति	इकाई	हालसम्मको प्रगति प्रतिशत
ऊर्जा तर्फ						
१	जलविद्युत आयोजनाको जडित क्षमता	२०७४९.००	१५००	७३३	मेगावाट	48.87
२	बत्ती बाल्न आधुनिक उर्जाको प्रयोग गर्ने घरघुरी		१००	९९.५	प्रतिशत	99.5
३	प्रति व्यक्ति विद्युत खपत		७५०	२१०	किलोवाट घण्टा	28
४	घरेलु सौर्य उर्जा प्रविधि जडान		२०००	१२०५	संख्या	60.25
५	लघु जलविद्युत निर्माण/मर्मत		९०	९०	संख्या	100
खानेपानी तर्फ						
१	आधारभूत खानेपानीमा पहुँच पुगेको घरपरिवारको अनुपात	२३८९२७६.००	१००	९७.२४	प्रतिशत	97.24
२	खुल्ला दिशामुक्त क्षेत्र		१००	१००	प्रतिशत	100
सिँचाइ तर्फ						
१	सतह र जलाशय सिँचाइबाट सिंचित क्षेत्रफल बिस्तार	२३३७३०९.००	१२००.००	४०६९	हेक्टर	49.92
२	भूमिगत सिँचाइबाट सिंचित क्षेत्रफल बिस्तार		३२८५.००			
३	लिफ्ट सिँचाइ बाट सिंचित क्षेत्रफल बिस्तार		३६५०.००			

प्रदेश सरकारले प्राथमिकतामा राखेका आयोजना नतिजा सुचक खुल्ने अभिलेख नराखेको, अधिकांश विषयमा सुचना एवम् तथ्यांक नरहेको अवस्थामा योजनाले अपेक्षित गरेको नतिजाको अवस्था निकर्षण गर्न सक्ने अवस्था देखिएन। मन्त्रालयले नीति निर्माण, अनुगमन मुल्यांकन र पृष्ठपोषणमा खेलेको भूमिका समेत प्रस्तुत तथ्यांकबाट खुल्न नसकेकोले उद्देश्य केन्द्रित कार्यमा नतिजा आउने गरी कार्ययोजना बनाएर अगाडी वढ्नुपर्ने देखिन्छ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

६ बजेट वक्तव्य कार्यान्वयन

अर्थमन्त्रीले प्रदेश सभामा पेश भई पारीत गरेको बजेट वक्तव्यमा उल्लेखित कार्यहरूको प्रगति हासिल गरेको हुनुपर्दछ। प्रदेश सरकार, अर्थमन्त्रालयको आ.व. २०७९।०८० को बजेट वक्तव्यमा उल्लेख गरेका मुख्य मुख्य कार्यक्रम र सोको कार्यान्वयनको अवस्था बारेमा बजेट वक्तव्यको बुँदागत रूपमा भएको कार्यान्वयन अवस्था र प्रगति मन्त्रालयबाट लेखापरीक्षणको क्रममा माग हुँदा पेश भएन। आर्थिक मामिला मन्त्रालय, पोखराले आ.व. २०७९।०८० बजेट तथा कार्यक्रमको वार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमको बजेट वक्तव्यमा उल्लेख भए बमोजिमको कार्यान्वयन अवस्था निम्नानुसार रहेको छ।

बजेट वक्तव्यको बुँदा नं.	बजेट वक्तव्यको व्यहोरा	विनियोजन (रु. हजारमा)	खर्च (रु. हजारमा)	भौतिक प्रगति	कार्यान्वयन अवस्था
५९	शहरी क्षेत्रमा लागत उन्नति (Cost Recover) अवधारणामा खानेपानी आयोजना संचालन	०	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६०	दुर्गम ग्रामीण क्षेत्रमा वसोवास गर्ने नागरीकको लागि खानेपानी लिफ्टिङको विद्युत महसुलमा शत प्रतिशत सहूलियत दिने	०	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६२	मौजुदा सिँचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार स्तरोन्नति र पूनर्स्थापना	1450000	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६३	कृषि योग्य भूमीमा योजनावद्ध रूपमा सिँचाई सुविधा पुर्याउन प्रदेश सिँचाई गूरुयोजना तर्जुमा गरिने	०	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६४	पोखरा महानगरपालिकाको साझेदारीमा एकिकृत फेवाताल संरक्षण एवं पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने	०	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६६	विद्युतिय सवारी साधन चार्जिङ स्टेशन स्थापना गरिने	०	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।
६७	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लगानी साझेदारीमा जलाशययुक्त बुढीगण्डकी र उत्तरगंगा जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण शुरु गरिने, प्रदेश भित्र वायु उर्जा उत्पादनको सम्भाव्यता अध्यापन गरिने	350000	०	०	अवस्था नखुलाइएको ।

यसरी उपरोक्त अनुसार बजेट वक्तव्यको कार्यान्वयन अवस्था बारे मन्त्रालयले प्रगति विवरण तयार गरी पेश गर्नुपर्नेमा तयार गरेको देखिएन । कार्यान्वयन जाने नसक्ने कार्यक्रम हो वा के कारण बजेट वक्तव्यमा समावेश गरेको कार्यक्रमको शुन्य प्रगति भएको हो जिम्मेवार पदाधिकारीलाई जवाफदेही वनाउनुपर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

७ समग्र खर्चको स्थिती

मन्त्रालयले प्राप्त गरेको कुल वजेट मध्ये आर्थिक वर्ष २०७९।०८० को पहिलो, दोश्रो, तेश्रो र चौथो त्रैमासिकमा संचालन गरिने कार्यक्रम र क्रियाकलाप तथा सोका लागि लाग्ने वजेट खर्चको सीमा निर्धारण गरी कार्यक्रम तयार गरी आफु तथा मातहतका कार्यालयमा पठाएको छ। यसरी खर्च गर्दा कुल खर्च मध्ये आर्थिक वर्षको अन्त्यमा वढी खर्च गरेको छ। यस मन्त्रालयलाई प्राप्त चालु तथा पूँजिगत रु. ५ अर्ब ९५ करोड ७९ लाख ५८ हजार वजेट मध्ये ८८.८९ प्रतिशत मात्र खर्च गर्न सकेको छ भने उक्त खर्च मध्ये चौथो त्रैमासिकमा मात्र ६०.३४ प्रतिशत खर्च भएको छ। साथै आर्थिक वर्षको अन्तिम महिनामा कुल खर्चको ३८.२९ प्रतिशत अर्थात रु. २ अर्ब २ करोड ३७ लाख ५४ हजार खर्च भएको देखिएको छ।

रकम (रु. हजारमा)							
वजेट शिर्षक	कुल वजेट	कुल खर्च	प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	असारको खर्च
चालु	304503	234318	57277	52563	53886	७0592	14687
पूँजिगत	5652655	5061374	421817	515184	999541	3124832	2009067
जम्मा	5957158	5295692	479094	567747	1053427	3195424	2023754
खर्चको प्रतिशत		१००	9.04	10.72	19.89	60.34	38.21

उपरोक्त बमोजिम कुल वजेटको तुलनामा खर्च गर्न नसक्नु तथा खर्चको ठूलो अंश चौथो त्रैमासिक तथा असार महिनामा भएको छ। छोटो समयमा बजेटको ठूलो अंश खर्च गर्ने प्रवृत्तिले सम्पन्न कार्यक्रमको गुणस्तरमा हास आउने, अनुगमन कार्य प्रभावकारी रूपमा हुन नसक्ने जोखिम देखिएकोले कार्यक्रम सञ्चालनको लागि समयमै अख्तियारी पठाउने तथा निकास गर्ने तर्फ ध्यान जान जरुरी देखिएको छ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

८ समग्र प्रगति

स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार लक्ष्य निर्धारण गरिएका कार्यहरु तोकिएको समयमा संचालन गरी आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली २०७७ को ३५ र ३६ बमोजिम अनुसूची २ को ढाँचामा बजेट खर्च समेत देखिने गरी प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्ने उल्लेख छ। मन्त्रालयबाट प्राप्त प्रगति प्रतिवेदन अनुसार मन्त्रालयको मात्र ६७.९५ प्रतिशत रहेको छ भने समग्र मन्त्रालयको ९०.१८ प्रतिशत भौतिक प्रगति भएको देखिन्छ। लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गर्ने गरी कार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ। मन्त्रालयले न्यून प्रगती भएका कार्यालयहरुमा न्यून प्रगती हुनुको कारण पहिचान गरी समयमै प्रगती हासिल गर्ने गरी अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्नुपर्दछ।

क्र.सं.	कार्यालय	पूँजिगत (रु.हजारमा)	बजेट	पूँजिगत खर्च (रु.हजारमा)	भौतिक प्रगति (प्रतिशत)	वित्तीय प्रगति (प्रतिशत)
1	उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	४६४००		३१५२७	67.95	67.95
2	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, गोरखा	२६०५३६		२२५२८३	87.02	86.47
3	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, स्याङ्जा	२९८४८३		२६७२०९	९५.०४	89.52
4	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, तनहुँ	२२२०९२		२०५२६६	94.02	92.42
5	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, लमजुङ	१६३४००		१५१४५८	92.31	92.69
6	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, नवलपुर	२७०२००		२४५८७१	92	91
7	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, बाग्लुङ	१९३४२९		१७६३१८	92.01	91.15
8	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, पर्वत	२४१३३०		२१६१७२	91.02	89.58
9	जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, कास्की	४६०४३५		४३२४०१	९५.४३	94.32
10	खानेपानी जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालय, म्याग्दी	१५१९५०		१२८५८०	85.55	84.62
11	खानेपानी जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास सब-डिभिजन कार्यालय, मुस्ताङ	२२९६२५		२०१९४१	88	87.94
12	खानेपानी जलस्रोत तथा सिंचाइ विकास सब-डिभिजन कार्यालय, मनाङ	१३७२००		१३४०२८	९८.६२	97.69
13	भूमिगत जलस्रोत तथा सिंचाइ कार्यालय, कास्की	१३३६१२		१२१३४०	९६.७	90.82
14	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, स्याङ्जा	६२९९००		६१७५८६	99.01	98.05
15	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, तनहुँ	५१२५००		४६७३५२	93.01	91.19
16	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, बाग्लुङ	७०६६००		६१०७९०	87.23	86.44
17	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, गोरखा	६९४५७५		५९३९३५	86.52	85.51
		५३५२२६७		४८२७०५७	९०.१८	

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७८ को दफा ९ वमोजिम मन्त्रालयले साधारण खर्च र वित्तीय व्यवस्थाको लागि बजेट प्रस्ताव गर्दा खर्च श्रृजना हुने स्पष्ट आधार सहित बजेट प्रस्ताव गरी विनियोजन गरिएको रकममा खर्चको दक्षता बढाउनुपर्नेमा खर्च श्रृजना गर्ने स्पष्ट आधार बेगर बजेट अनुमान तथा प्रस्तुतिका कारण मन्त्रालयको विनियोजन दक्षता कमजोर देखियो। यस वर्ष मन्त्रालय र मातहतका कार्यालयको लागि रु ५ अर्ब ३५ करोड २२ लाख ६७ हजार पूँजिगत वजेट विनियोजन भएकोमा रु ४ अर्ब ८२ करोड ७० लाख ५७ हजार अर्थात विनियोजित बजेटको ९०.१८ प्रतिशत मात्र खर्च भएको अवस्था रहेको छ। मन्त्रालयको लागि मात्र रु ४ करोड ६४ लाख वजेट विनियोजन गरिएकोमा रु.३ करोड १५ लाख २७ हजार अर्थात कुल वजेटको ६७.९५ प्रतिशत मात्र खर्च भएको छ। बजेट प्रस्ताव गर्दा खर्चको स्पष्ट आधार तथा कार्यक्रम निर्धारण मार्फत विनियोजन दक्षतामा प्रभावकारीता ल्याउनुपर्ने देखिएको छ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

संयुक्त राष्ट्र सङ्घको महासभाले विश्व रुपान्तरणको आकाङ्क्षा लिएर सन् २०१६ देखि २०३० (वि.सं २०७२ देखि २०८७) सम्मका लागि घोषणा गरेको दिगो विकास लक्ष्यलाई नेपालले आत्मासात गरेको छ। तदनुरूप दिगो विकास लक्ष्यलाई संघिय तथा प्रदेशको आवधिक योजनामा अङ्गीकार गरिएको छ। दिगो विकास लक्ष्य मा मूलतः आर्थिक, सामाजिक र पर्यावरणीय तीन वटा आयाम समेटिएको छन्। जस अन्तर्गत १७ वटा लक्ष्य, १६९ वटा परिमाणात्मक लक्ष्य र २३४ वटा सूचकहरू छन्। गण्डकी प्रदेश सरकारले प्रथम पञ्चवर्षीय योजना तर्जुमा गर्दा दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई पनि समेट्ने प्रयास गरेको देखिन्छ। गण्डकी प्रदेशको आवधिक योजनामा मन्त्रालयसंग सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकिकरण गरि देहायवमोजिम परिमाणात्मक लक्ष्यहरू तोकिएकोमा हालसम्मको उपलब्धि निम्नानुसार रहेको छ।

क्र.सं.	सूचक/	२०७९।८० सम्मको उपलब्धि	योजनाको लक्ष्य
१	कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षेभरी सिंचाइ सुविधा पुगेको भूमि (%)	१३.६५	१५.३
२	विद्युतमा पहुँच पुगेको परिवार (%)	९९.५	१००
३	आधारभूत खानेपानीमा पहुँच पुगेको परिवार (%)	९७.२४	१००
४	जलविद्युत उत्पादन जडित क्षमता (मेगावाट)	७३३	१५००

दुई आर्थिक वर्ष भित्रमा प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाले लिएको दिगो विकास सम्बन्धि मन्त्रालयले लिएको लक्ष्य हासिल गर्न कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन नगरेकोले कार्ययोजना र सो अनुसारको श्रोत व्यवस्थापन गरी कार्यक्रम सम्पादन गर्नुपर्दछ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१० रकमान्तर

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तिय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ को दफा १९ मा विनियोजन ऐनमा तोकिएको कुनै शिर्षकमा रकम नपुग भएमा सो नपुग भएको रकम कुनै शिर्षकमा वचत हुने भएमा विनियोजन ऐनमा तोकिएको सीमा भित्र रही आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले रकमान्तर गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ। मन्त्रालय र मातहतको कार्यालयको ५ अर्ब ६५ करोड २६ लाख हजार बजेट विनियोजन भएकोमा रकमान्तर रु.१ अर्ब १५ करोड २१ लाख ९६ हजार भएको छ। मन्त्रालयबाट प्राप्त विवरण अनुसार असारमा मात्र रु.३४ करोड १० लाख ७५ हजार रकमान्तर भएको देखिन्छ। असार महिनामा नयाँ कार्यक्रममा रकमान्तर गरेको वजेटमा प्रदेश संसदको निगरानी पुग्न नसकि आर्थिक अनुशासन पालनामा कमजोरी हुन सक्ने हुँदा वर्षान्तमा भएको रकमान्तरबाट आयोजना चक्रको आधारमा खरिद व्यवस्थापन नहुने, अनुगमन मुल्यांकन गर्न समेत कठिनाई हुने, विनियोजित वजेटको प्रभावकारी रुपमा परिचालनमा सहजता नआउने हुँदा असारमा रकमान्तर गरी खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा सुधार गर्नुपर्दछ। मन्त्रालयको असार महिनाको रकमान्तर विवरण निम्नानुसार रहेको छ

रकमान्तरण घटाएको निकाय।मन्त्रालय	रकमान्तरण बढाएको निकाय।मन्त्रालय	वजेट (रु. हजारमा)
उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	७५,८४,२१
अर्थ विविध (भैपरी आउने चालु)	उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	२५,००,००
भैपरी आउने चालु (साधारण चालु)	उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय	१४,३७,७५
जम्मा		१,१५,२१,९६

सैद्धान्तिक बेरुजु

११ कार्य संचालन स्तरिय कार्य

कार्यसञ्चालन स्तरिय कार्य:- यस मन्त्रालयले विद्युतिय तथा नविकरणिय उर्जा, जलस्रोत, सिंचाई, खानेपानी तथा सरसफाई, सम्बन्धि नीतिहरु वनाउने, कार्यक्रम तयार गरी मातहत कार्यालय पठाउने, मातहत कार्यालयवाट भएको कामको अनुगमन गरी सुझाव दिने लगायतका कार्यविभाजन नियमावली, २०७४ अनुसारका काम मात्र गर्नुपर्नेमा देहायका कार्यक्रमहरु मन्त्रालयवाट सञ्चालन गरी रु.२,८०,३०,८००.०० खर्च गरेको छ। मन्त्रालय मातहत १६ कार्यालयहरु रहेकोमा आफैले कार्यसञ्चालन स्तरका कार्यक्रम सन्चालन गर्नु उचित देखिएन। मन्त्रालयले कार्यविभाजन नियमावली, २०७४ अनुसार तोकिएका कार्यहरुलाई प्रथामिकता दिई कार्य गर्नुपर्दछ।

सि नं	कार्यक्रम	विनियोजन रकम	खर्च रकम रु.
१	विद्युत संरचना निर्माण	२३५००००	१८७१६५०
२	गैर आवासिय भवन निर्माण	१८५०००००	१६२६९६९३
३	अन्य सार्वजनिक निर्माण	१०००००००	९८८९४५७
	जम्मा	३०८५००००	२,८०,३०,८००.००

निर्मित संरचना एंव सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन सहजिकरण र निर्देशन दिने तालुक निकाय आफै कार्यसञ्चालनमा सहभागि हुनु औचित्यपूर्ण देखिएन। यसमा नियन्त्रण गरी मातहतका कार्यालयवाट कार्य सम्पादन गरेर तालुक निकाय अनुगमन निर्देशन र सहजिकरणमा लाग्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१२ कर्मचारी दरवन्दी तथा पदपुर्ती

यस वर्ष यस मन्त्रालय तथा मातहत कुल १७७टा कार्यालयहरु रहेको विवरण पेश भएको छ। प्राप्त विवरण अनुसार उक्त कार्यालयहरुको लागि कुल २४७ दरवन्दी रहेकोमा १५२ स्थायी र ५५ जना करार र ४० रिक्त रहेको देखिन्छ। कार्यसम्पादनमा सपोर्ट गर्ने सहायक कर्मचारी करारमा नियुक्ति गरेता पनि कार्य जिम्मेवारीको लागि विज्ञता, संस्थागत स्मरण समेतको लागि लागि मन्त्रालयले दरवन्दी अनुसार रिक्त स्थानमा पदपुर्ति गर्नुपर्दछ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१३ कार्य जिम्मेवारी

प्रदेशसरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७४ अनुसार मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारी तोकिएको छ। उक्त कार्य जिम्मेवारी अनुसार प्रदेशस्तरको उर्जा, विद्युत, सिंचाई, खानेपानी, जल उत्पन्न प्रकोप, नदि तथा पहिरो व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान, नीति कानून, मापदण्ड गुरुयोजना, योजना तथा आयोजना निर्माण, कार्यान्वयन सञ्चालन, प्रदेशस्तरमा उर्जा, विद्युत, सिंचाई तथा खानेपानी सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर र सेवा शुल्कको आधार निर्धारण र नियमन, उर्जा, विद्युत सिंचाई सेवा विस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानी प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण र नियमन, राष्ट्रिय जलश्रोत नीति र संघीय योजना बमोजिम प्रदेशका नदि तथा सीमा नदीका जलउपयोग सम्बन्धी आयोजनाको पहिचान, निर्माण, सञ्चालन र व्यवस्थापन, प्रदेशभित्रको जलश्रोत उपयोग तथा नदि संरक्षण सम्बन्धी योजना तथा गुरु योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्याङ्कन, प्रदेशभित्रको जलश्रोत उपयोग हुने आयोजनाहरुको अध्ययन, सर्वेक्षण, तयारी, कार्यान्वयन, अनुगमन र सञ्चालनमा समन्वय, प्रदेशस्तरमा जलाधार संरक्षण कार्य अगाडी बढेको छैनन्।

प्रविधि विकास र व्यवस्थापन, मौसम र जलमापन सञ्चार सञ्चाल व्यवस्थापन, जलगुण तथा वायुगुण सम्बन्धी प्रयोगशाला व्यवस्थापन, प्रदेशस्तरको खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता सम्बन्धी प्रदेशिक नीति कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयन, सेवाको शुल्क निर्धारण, योजना, आयोजना कार्यान्वयन तथा सञ्चालन, संभार र नियमन, खानेपानी तथा सरसफाई सेवा विस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा कार्यान्वयन र नियमन, सर्वसाधारणलाई स्वच्छ खानेपानी उपलब्धता र खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छतामा पिछडिएको वर्गको पहुँच सुनिश्चितता, खानेपानी गुणस्तर अनुगमन तथा लेखाजोखाको ढाँचा निर्माण एंव गुणस्तरको मापदण्ड निर्धारण र कार्यान्वयन लगायतका प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्डको तर्जुमा लगायतका

काममध्ये गण्डकी प्रदेशमा खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धि व्यवस्था गरेको ऐन जस्ता कानून निर्माण भएको र अधिकांश कार्य हुन बाँकी देखिन्छ। मन्त्रालयले आफ्नो कार्य जिम्मेवारीमा तोकिएका काम समयमा सम्पन्न गर्ने तर्फ ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१४ बजेट खर्च

उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय र अनर्तगतका समेतको आ.व २०७८।०७९ र २०७९।०८० को बजेट तथा खर्चको स्थिती निम्नानुसार रहेको छ:-

आ.व.	शिर्षक	बजेट (रु. हजारमा)	खर्च (रु. हजारमा)	खर्च प्रतिशत
२०७८।०७९	चालु	269022	201886	75.04
	पूँजिगत	5388909	4870496	90.4
२०७९।०८०	चालु	304503	234330	76.95
	पूँजिगत	5652655	4827004	85.39

उपरोक्त बजेट तथा खर्चको आधारमा आ.व. २०७८।०७९ मा भन्दा आ.व २०७९।०८० मा चालु खर्च १.९१ प्रतिशत बढेको र पूँजिगत खर्च ५० प्रतिशत घटेको देखिन्छ । चालु खर्च वढ्दै जाने पूँजिगत खर्च घटने स्थितिमा सुधार ल्याउनु पर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१५ प्रदेश गौरव र महत्वपूर्ण आयोजना

आर्थिक मामिला मन्त्रालयको वार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन अनुसार लक्ष्य हासिल गर्न प्रदेश सरकारको स्थापना सँगै समृद्ध प्रदेश सुखी नागरिक बनाउने लक्ष्य हासिल गर्न प्रदेश सरकारबाट शुरु गरेको एवं हाल कार्यान्वयनमा रहेका प्रदेश गौरवको गराउने नीतिगत निर्णय अनुसार सो उद्देश्य प्राप्तिको लागि आ.व. २०७४।०७५ देखि नै उज्यालो सकिने स्थानका लागि प्रदेश सरकारबाट ८५ करोड रुपैयाँ उपलब्ध गराउने गरी प्रदेश सरकार र नेपाल विद्युत प्राधिकरण गण्डकी प्रादेशिक कार्यालयबीच समझदारीपत्रमा हस्ताक्षर भई कार्यक्रम संचालित छ । हालसम्म विद्युत विस्तार कार्य अर्न्तगत ६१ वटा ठेक्का प्याकेजमा विद्युत विस्तार कार्य भएकोलमा १३ वटा ठेक्का प्याकेजको काम सम्पन्न हुन बाँकी छ । आ.व. २०७९।०८० भित्र प्रदेशम पूर्ण विद्युतिकरणका लागि विद्युत विस्तार शिर्षकमा रु. ८ करोड विनियोजन भएकोमा अघिल्लो आ.व.मा नेपाल विद्युत प्राधिकरणलाई उपलब्ध गराइएको पेशकी रकम फछर्याँट हुन नसकी विनियोजित रकम खर्च हुन सकेको छैन ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१६ प्रदेश गौरव तथा रुपान्तरणकारी योजना

प्रदेशको पन्चवर्षिय योजनाले उर्जा जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय अर्न्तगत उत्तरगंगा जलाशययुक्त विद्युतआयोजनालाई रुपान्तरणकारी प्रदेश गौरवको योजना भनि उल्लेख गरेको छ। वाग्लुङ जिल्लाको ढोरपाटन क्षेत्रमा जलाशययुक्त विद्युत आयोजनाको निर्माण गरी प्रदेशको सन्तुलित विकास र औद्योगिकरण गर्ने आयोजनाको उद्देश्य रहेको ८२८ मेघावाटको उत्तरगंगा जलाशययुक्त विद्युत आयोजनाको कुल लागत १.३ खर्ब लागत हुने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ।नेपाल विद्युत प्राधिकरण, नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र समुदायको समेत लगानीमा सञ्चालन गर्ने परिकल्पना गरिएको आयोजना २०७७।७८ मा सुरु गरी २०८२।८३ मा सम्पन्न गर्ने लक्ष्य रहेकोमा संघिय सरकार र नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट आयोजना सञ्चालन गरेतापनि प्रदेश सरकारले हालसम्म योजनाको दस्तावेजमा

कुनै पनि कार्यक्रम नरहेको र सम्भाव्यता अध्ययनको काम समेत भएको देखिदैन। प्रदेशमा सञ्चालित रुपान्तरणकारी आयोजनाको अभिलेख र अद्यावधिक अवस्था विश्लेषण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१७ प्रतिवेदन कार्यान्वयन एवं बजेट व्यवस्था

गण्डकी प्रदेश बहुउद्देशिय जलविद्युत आयोजना चँदिखोला भानु.न.पा तनहुँमा संचालन सम्भाव्यता अध्यापन गर्ने कार्यको लागि भौ.नं. २७ र ४३ मिति क्रमशः २०७९।०२।२६ र २०८०।०३।२४ बाट ग्रीन इनोभेटिभ डेभलपमेण्ट कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.लाई डि.पि.आर बनाएबापत रु. १८,७५,८००.०० भुक्तानी गरेको छ । ६६५.८० हेक्टर कमाण्ड एरिया रहेको र आयोजना लागत रु. ५७ करोड ८० लाख ७८ हजार रहेको यो आयोजना निर्माणको लागि जलस्रोत तथा सिँचाई विकास डिभिजन कार्यालय, तनहुँले रु. २५ लाख बजेट विनियोजन गरेको छ । रु. ५७ करोड ८० लाख ७८ हजार आयोजना लागत अनुमान भएको आयोजना संचालनको लागि रु. २५ लाख अर्थात नगण्य बजेट विनियोजन हुँदा अनुपातमा बजेट विनियोजन हुने हो भने आयोजना सम्पन्न हुन २ सय ३९ वर्ष लाग्ने हुन्छ । तसर्थः बहुवर्षिय आयोजनामा पारी स्रोत सुनिश्चितता गरी आयोजना संचालन हुनुपर्दछ, अन्यथा डि.पि.आर. निर्माणमा गरिएको रु. १८७५८००.०० खर्चको उपलब्धि समेत पुष्टि हुन नसक्ने देखिएको छ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१८ कन्टिन्जेन्सी खर्च

सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम १० को उपनियम (७) सँग सम्बन्धित अनुसूची-१ मा निर्माण कार्यको लागत अनुमान तयार गर्दा वर्कचार्ज र स्टाफ खर्चका लागि २ प्रतिशत र सानातिना अन्य खर्चका लागि २ प्रतिशत गरी ४ प्रतिशत कन्टिन्जेन्सी वापत खर्च गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । मन्त्रालय मातहतका १६ कार्यालयहरूले यस वर्ष कन्टिन्जेन्सी वापत रु. १९ करोड २२ लाख २३ हजार खर्च गरेका छन्। उक्त खर्च पूर्र्ण खर्चको २.२९ प्रतिशत हुन आउँदछ । कन्टिन्जेन्सी खर्च गर्दा आयोजनागत रुपमा अभिलेख नराखेको र नापी कितावमा पनि उल्लेख नगरेकोले आयोजनाको वास्तविक खर्च यकिन गर्न सकिएन । यसमा सुधार हुनुपर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

१९ अनुगमन तथा मुल्यांकन

भ्रमण खर्च नियमावली, २०६४ को नियम ४ मा भ्रमण खर्च किफायति हुनुपर्ने, नियम १८ मा भ्रमण खर्चको विलको साथमा भ्रमण प्रतिवेदन संलग्न हुनुपर्ने लगायतका व्यवस्था रहेका छन् । मन्त्रालयले यस वर्ष संचालित कार्यक्रमको अनुगमनमा मात्र ब.उ.शि.नं. ३४००१००१३ उपशिर्षकवाट रु. १६ लाख १० हजार खर्च गरेकोमा अधिकांश भ्रमण प्रतिवेदन पेश नगरेको र पेश गरेकोमा समेत मातहतका निकायहरूमा भएका कमी कमजोरी तथा सुझावहरू समावेश नहुँदा भ्रमणको आवश्यकता र खर्च सार्थकता पुष्टिहुने अवस्था छैन। मन्त्रालयले यस अन्तर्गतका कार्यालयहरूको अनुगमन गरी रकम खर्च गरेकोमा अनुगमन प्रतिवेदनलाई एकिकृत गरी वार्षिक प्रतिवेदन तयार नगरेको कारण अनुगमन प्रभावकारी हुन नसकेको देखिन्छ। मन्त्रालयले अनुगमन मुल्यांकनलाई वस्तुनिष्ठ बनाई भ्रमण खर्चलाई किफायती बनाउनेतर्फ ध्यान दिनुपर्दछ।

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७८ को दफा २२ मा सम्बन्धित मन्त्री वा सचिवले आफ्नो मातहतको आयोजना वा कार्यक्रम र वजेट कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मुल्यांकन क्रमश त्रैमासिक तथा मासिक रुपमा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। मन्त्रालयको राजश्व, खर्च, आयोजना र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नेपाल सरकारबाट प्राप्त भएको समानीकरण अनुदान तथा विशेष अनुदान, मन्त्रालयको लागि प्रदेश सरकारको नीति तथा बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको बारेमा मूल्याङ्कन गरी यथार्थ नतिजाको विवरण तयार गरेको छैन। बजेटमा समावेश भएका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन अवस्थाको तोकिएको समयमा मूल्याङ्कन र सार्वजनिकिकरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

२० कार्य सम्पादन जमानत

उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालयमा ३० किलोवाट क्षमताको सौर्य उर्जा प्रणालीको स्तरोन्नति गर्नको लागि रु. १ करोड बजेट व्यवस्था गरेको देखिन्छ । उक्त प्रणालि जडान गर्नको लागि वोलपत्र आह्वान हुँदा सबैभन्दा घटिवाला सूर्य रोशनी कन्स्ट्रक्सन जडान गर्नको लागि बोलपत्र आह्वान हुँदा सबैभन्दा घटिवाला सूर्य रोशनी कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.को मू.अ.कर सहितको रु. ८३,५९,५००.०० मा १४ मंसिर २०७९ सम्ममा सम्पन्न गर्ने गरी सम्झौता गरेको देखिन्छ । सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४ को नियम ११० (४) मा खरिद सम्झौतामा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक मालसामान आपूर्ति वा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने सामानको प्रत्याभूती (वारेन्टी) को अवधि भन्दा कम्तीमा एक महिना बढी अवधिको हुनुपर्ने उल्लेख छ । मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको आपूर्ति हुने सोलार प्यानल, इन्भर्टरको स्पेशिफिकेसन देहाय अनुसार वारेन्टी अवधि खुलाई स्वीकृत गरेको छ । आपूर्ति हुने सामानको मुख्य मुख्य विवरण अनुसार सोलार प्यानलको २५ वर्ष, इन्भर्टरको ५ वर्ष र व्याट्रीको ५ वर्ष वारेन्टी अवधि हुनुपर्ने स्पेशिफिकेसनमा उल्लेख छ । खरिद नियमावलीको नियम ११० बमोजिम वारेन्टी अवधि भन्दा एक महिना बढी अवधिको खाम्ने गरी कार्य सम्पादन जमानत पेश गर्नुपर्नेमा पाँच वर्षको अर्थात जनवरी १४, २०२८ सम्मको पेश गरेको छ । तसर्थ नियमानुसार कार्यसम्पादन जमानत लिनुपर्दछ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

२१ सिञ्चाइको अवस्था

प्रदेशको पञ्चवर्षिय योजना अनुसार गण्डकी प्रदेशको कुल भुभाग २१९७३६८ हेक्टर मध्ये २२.२ प्रतिशत अर्थात ४८७८१६ हेक्टर जमिन खेतियोग्य रहेको छ। कुल खेतियोग्य जमिनको ७६ प्रतिशत (३७०७४० हेक्टर) जमिनमा खेति गरिएको छ भने बाँकी २४ प्रतिशत जमिन बाँझो रहेको उल्लेख छ। खेति योग्य जमिन बाँझो राख्ने विषयलाई न्युनिकरण गर्न नीतिगत रूपमा नै सम्बोधन हुन बाँकी रहेको छ। खेती गरिएको जमिनमध्ये कुल सिञ्चित जमिन ३६.१ प्रतिशत अर्थात १३३८३७ हेक्टर रहेको छ। जसमा हालसम्म ६६५६७ हेक्टर भुभागमा भरपर्दो सिञ्चाई सुविधा पुगेको छ भने ६८१९१ हेक्टर मौसमि सिञ्चाईमा भर पर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। नयाँ खेतिका विधि तथा ढाँचाहरूको अभ्यास गर्न र उत्पादकत्व वढाई खाद्य सुरक्षा तथा गरिवी निवारणमा योगदान पुर्याउन सिञ्चाईको मुख्य भुमिका रहने हुँदा उच्च प्रथामिकताका साथ सिञ्चाई योजनाहरूलाई अगाडी वढाउनुपर्ने देखिन्छ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

२२ उर्जा विकास तथा विस्तार

उज्यालो गण्डकी प्रदेश कार्यक्रम अन्तर्गत बत्ती बाल्न आधुनिक उर्जाको प्रयोग गर्ने घरधुरी संख्या ९९.५ प्रतिशत पुगेको छ । ५७४७९८ घरधुरीमा बिद्युत सुविधा पुगेको र २८८४ घर धुरीमा बिद्युत सुविधा पुग्न बाँकी देखिन्छ । यस प्रदेशमा आधुनिक उर्जाको पहुँच ८२.५० प्रतिशत जनतामा पुगेको छ । यस प्रदेशका ६९.३० प्रतिशत घर परिवारले खाना पकाउन प्रयोग गर्ने सम्भावित क्षमता २०६५० मेगावाट रहेकोमा आर्थिक रूपले १२९३० मेगावाट जलविद्युत उत्पादन गर्न सकिने देखिन्छ । यस प्रदेशमा जलविद्युतको अतिरिक्त सौर्य र वायु उर्जा उत्पादनको पनि उत्तिकै सम्भावना रहेको छ । राष्ट्रिय उर्जाको आधार शिला जलाशययुक्त, तुला र मझौला जलविद्युत आयोजना सौर्य उर्जा र वायु उर्जाका आयोजनाहरूको विकास गरि विद्युत उत्पादन उल्लेख्य बढाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

सैद्धान्तिक बेरुजु

२३ खानेपानीको अवस्था

मन्त्रालयवाट प्राप्त प्रमाणित विवरण अनुसार गण्डकी प्रदेशको कुल जनसंख्या २०७८ को जनगणना अनुसार २४७९७५५ प्रदेश सरकारले घोषणा गरेको एक घर एक धारा खानेपानी उपलब्ध गराउने कार्यक्रम अन्तर्गत हालसम्म ४ सय २२ सम्पन्न आयोजनाबाट ९३ हजार ८१५ घरधुरीमा निजी धारा जडान भई ६ सय ८२ जनसंख्या लाभान्वित भएका छन् । गण्डकी प्रदेशका ८१.४ प्रतिशत जनसङ्ख्याले शौचालयको सुविधा उपलब्ध रहेको उल्लेख छ । प्रदेश नीति तथा योजना आयोगवाट प्रकाशित प्रथम पञ्चवर्षिय योजनाको मध्यावधि समिक्षा प्रतिवेदन अनुसार आधारभुत खानेपानी पहुँच पुगेको जनसंख्या ९७.२४ प्रतिशत रहेको जनाइएको छ। गण्डकी प्रदेशका ११ जिल्लामा अहिले पनि टुपुवेले वा ह्याण्डपम्प, ढाकिएको इनार, कुवा, मौसमि पानि, खोला नदी तथा अन्य स्रोतवाट पानी खाने जनसंख्या रहेको देखिन्छ। प्रदेशमा उच्च तथा मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार २१ प्रतिशत रहेकोले मन्त्रालयले शत प्रतिशत जनसंख्यामा उच्च तथा मध्यम स्तरको खानेपानी सुविधा पुग्ने गरी नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ।

२४ **वैठक सञ्चालन**

आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली २०७७ र भ्रमण खर्च नियमावली २०६४ तथा प्रचलित अन्य ऐन नियममा सरकारी खर्चको निश्चित मापदण्ड नतोकिएको अवस्थामा अर्थमन्त्रालयद्वारा निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम खर्चलेखनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। अर्थ मन्त्रालयद्वारा निर्धारण गरेको खर्चको मापदण्ड सम्बन्धी निर्णय तथा कार्यविधिको दफा ७.१.१ मा सार्वजनिक निकायले सन्चालन गर्ने वैठक भत्ताको मापदण्डमा वैठक संचालन गर्दा विशेषज्ञ सेवा आवश्यक परेको अवस्थामा बाहेक वैठकमा आमन्त्रित सदस्यका रूपमा थप व्यक्ति राख्न नपाउने भनिएकोमा मन्त्रालयले विभिन्न वैठकमा ४-६ जना सम्म मन्त्रालयकै कर्मचारीलाई आमन्त्रित सदस्य राखि भत्ता वितरण गरेको पाइएकोले उक्त कार्यमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ साथै कार्य प्रकृति अनुसार मितव्ययी ढङ्गले न्यूनतम संख्यामा वैठक बसी कार्य सम्पन्न गर्ने तर्फ ध्यान दिनुपर्दछ ।

अनुगमन लेखापरीक्षण

२५

(क) सम्परीक्षण :- गण्डकी प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ को दफा ३७ र ३८ बमोजिम लेखापरीक्षणबाट आँल्याइएका बेरुजु सम्बन्धमा प्रमाण पेश गरी वा नियमित गरी गराई वा असुल उपरगरी फर्स्यौट गर्ने जिम्मेवारी तथा दायित्व बेरुजूसँग सम्बन्धित जिम्मेवार व्यक्ति तथा आर्थिक कारोबारमा संलग्न पदाधिकारी को हुने उल्लेख छ । मन्त्रालयले मन्त्रालय तथा मातहतका कार्यालय समेतको बेरुजुको लगत राखी बेरुजु असूल फर्छेयौट गर्नुपर्नेमा बेरुजुको लगत राखी अद्यावधिक गरेको देखिएन । तसर्थ, बेरुजु लगत राखी नेपाल लेखापरीक्षण व्यवस्थापन प्रणाली NAMS मा अनुरोध गरी संपरीक्षण गराउनु पर्दछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची - १

आर्थिक कारोबारको स्थिति

आर्थिक बर्ष: २०७९/८०

कार्यालय र स्थान : उर्जा, जलस्रोत तथा खानेपानी मन्त्रालय, गण्डकी प्रदेश , पोखरा महानगरपालिका , कास्की

पद	नाम	कार्यकाल सुरु मिति	कार्यकाल समाप्त मिति
कार्यालय प्रमुख	डा. सन्तोष कैनी	२०७९-४-२४	
कार्यालय प्रमुख	Ganesh Raj Osti Raj Osti	२०८०-५-२७	हाल सम्म कार्यरत
लेखा प्रमुख	प्रेम बहादुर के.सी.	२०७८-५-२९	२०८०-५-३०
लेखा प्रमुख	Dhaka Prasad Sharma	२०८०-६-४	हाल सम्म कार्यरत

बेरुजु वर्गीकरण:

असूल गर्नुपर्ने	अनियमित भएको	प्रमाणका कागजात पेश नभएको	जिम्मेवारी नसारेको	सोधभर्ना नलिएको	जम्मा पेशकी
०	०	०	०	०	०
जम्मा बेरुजु रकम					०
लेखापरीक्षणको क्रममा असुली रु					०

बिनियोजन तर्फ :

क्रम	बजेट उपशीर्षक	बार्षिक बजेट	खर्च/निकास	पेस्की
१	३४००१००१३	९,३८,२६,९१९	४,९६,७८,९३२.१	०
२	३४००१००१४	२,४३,५०,०००	२,१४,८७,७२६	०
३	३४०९११२०४	१,००,००,०००	९८,८९,४५७	०
४	३४०९११२२४	१,५२,५०,०००	१,५०,२९०	०
५	३४०९११२६४	१,०९,००,०००	०	०
६	३४०९११३०४	१०,००,०००	०	०
७	३४०९११३२४	०	०	०
जम्मा		१५५३२६९१९.०	८१२०६४०५.१	०

राजस्व तर्फ :

शीर्षक	गत बर्षको लगत बाँकी	असुली/दाखिला	बाँकी लगत	नगद बाँकी
११११	०	५,७८,१२६	०	०
जम्मा	०.०	५७८१२६.०	०.०	०.०

धरोटी तर्फ :

गत बर्षको जिम्मेवारी रु	यस बर्षको आम्दनी रु	जम्मा रु	फिर्ता रु	सदरस्याहा रु	बाँकी रु
२२,५३,८९५	१३,८५,३८५	३६,३९,२८०	१,१२,२२२	०	३५,२७,०५८

कार्य सन्चालन कोष तर्फ :

नाम	गत बर्षको जिम्मेवारी रु	यस बर्षको आम्दनी रु	जम्मा रु	खर्च रु	बाँकी रु
विविध	०	१,३१,४९६	१,३१,४९६	०	१,३१,४९६
जम्मा	०.०	१३१४९६.०	१३१४९६.०	०.०	१३१४९६.०

अनुसूची - २

सि. नं.	लेखापरीक्षण क्षेत्र	लेखापरीक्षण गरिएका विषय
१	बोलपत्र मार्फत खरिद	बोलपत्र मार्फत खरिद
२	सोझै खरिद	सोझै खरिद
३	आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन	आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनको कार्यान्वयन
४	प्रदेश गौरवका आयोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था	प्रदेश गौरवका आयोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था
५	आर्थिक विवरणहरूको परिक्षण	आर्थिक विवरणहरूको परिक्षण
६	बजेट, नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था	बजेट, नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था
७	सम्पत्ती व्यवस्थापन	सम्पत्ती व्यवस्थापन
८	उपभोक्ता मार्फत खरिद	उपभोक्ता मार्फत खरिद
९	सिलबन्दि दरभाउपत्र मार्फत खरिद	सिलबन्दि दरभाउपत्र मार्फत खरिद
१०	चालु तथा प्रशासनिक खर्च	चालु तथा प्रशासनिक खर्च